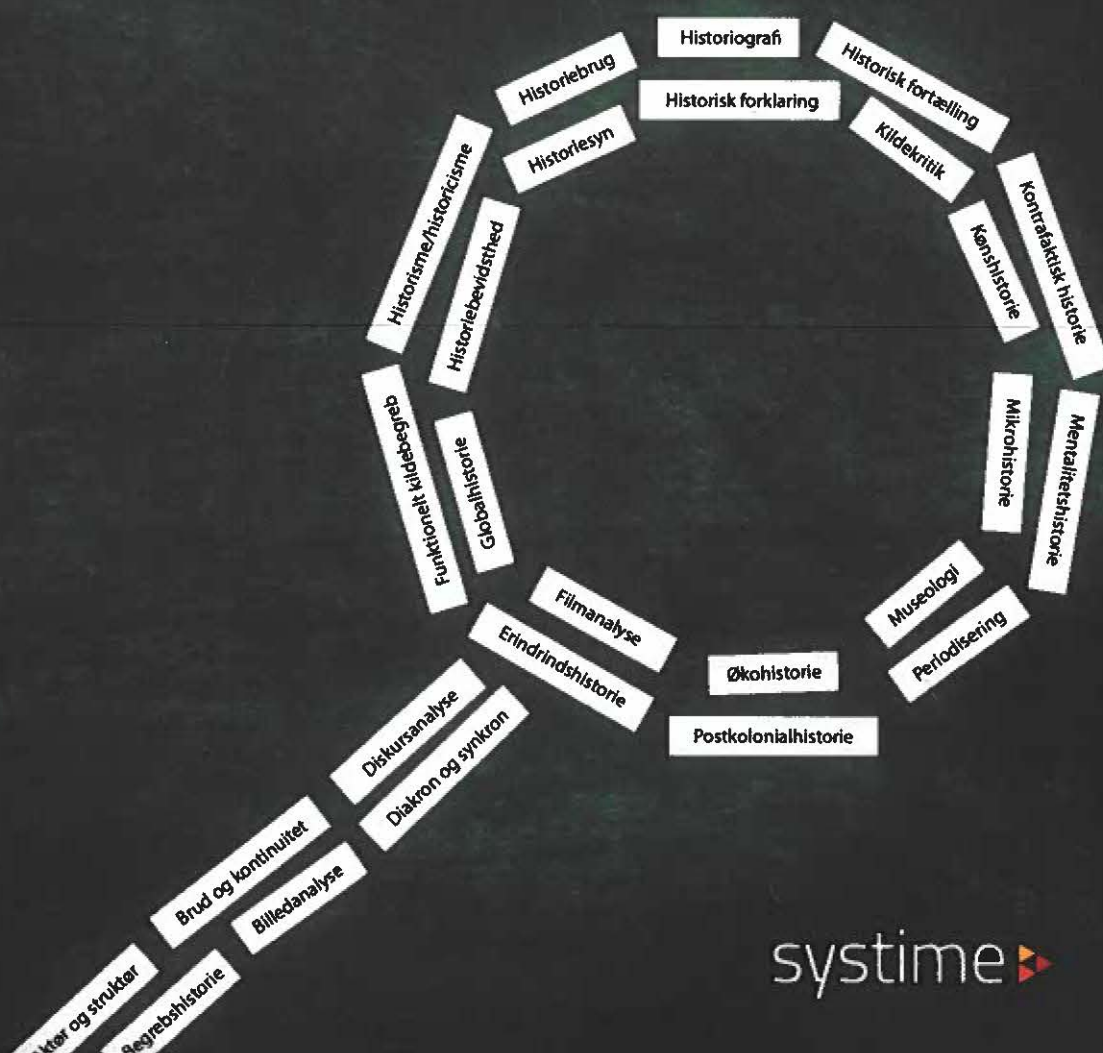

Christian Lund &
Brian Dupont Larsen

På sporet af historien

Opslagsbog til historiefagets teori og metode

2. udgave

systeme

11. Historiebevidsthed

“ Hvorfor er tid og historie så fundamentalt for mennesket? Hvad betyder det, at mennesket har historiebevidsthed? Hvordan kan man definere historiebevidsthed? Og hvilken rolle spiller historiebevidsthed i historiefaglig praksis?

Vores bevidsthed om tid, om at være del af tiden og historien spiller en stor rolle for, hvordan vi opfatter os selv og vores samtid. Historiebevidsthed handler om, at mennesket kan reflektere over sammenhængen mellem fortid, nutid og fremtid, dvs., at vi forstår os selv og vores nutid i lyset af en erindret fortid og en forventet fremtid. Konstant afkoder og forstår vi nutiden på baggrund af viden om fortiden og en fremtidsforventning. Ethvert menneske benytter sig i dagligdagen af erfaringer fra fortiden, når det orienterer sig i forhold til i dag – og i morgen, dvs. fremtiden. Men nutiden har også indflydelse på vores forhold til fortiden. Nutiden påvirker vores måde at forstå og bruge fortidens erfaringer på.

Ingen kan undgå at have historiebevidsthed. Den kan ikke vælges fra. Et grundvilkår for menneskets måde at leve på er nemlig, at det lever i tiden, dvs. udspændt mellem tre tidsdimensioner: fortid, nutid og fremtid. Filosofen Henri Bergson (1859-1941) har beskrevet, hvordan bevidsthedens tidsoplevelse ikke består af en række adskilte nu'er, men derimod har karakter af et sammenhængende forløb, der indbefatter en 'opbevaring' af det fortidige samt en 'foregribelse' af det fremtidige. Dermed bærer mennesket tiden og det historiske i sig. Både det fortidige og det fremtidige er virksomt til stede i det nutidige – i menneskets nutidsbevidsthed.

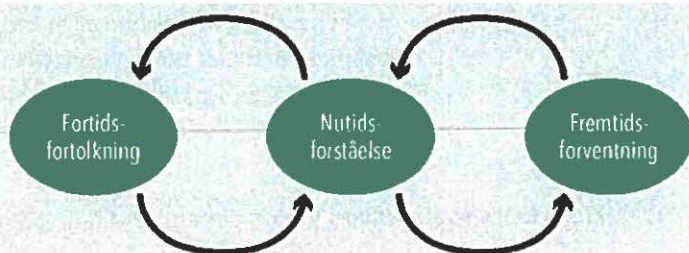
Definition | Historiebevidsthed som historicitet

Historicitet er en filosofisk betegnelse for, at menneskets virkelighedsforståelse er bundet til tiden. Vi lever i nutiden, men kommer altid fra en fortid og er samtidig rettet mod en fremtid. Det betyder, at mennesket kan forholde sig til sig selv som noget, der 'har været' og 'ikke længere er', men også som noget, der vil 'blive til noget, det endnu ikke er'. Historicitet indebærer derfor, at vi kan forholde os til os selv som en del af tiden.

Mennesket ser altid tilbage på fortiden og forventer sig noget af fremtiden fra et nutidigt udgangspunkt. Men da nutiden konstant ændrer sig, gør udgangspunktet det også. Derfor er al historieskrivning foranderlig. Den er et produkt af den tid, den er skrevet i. Historien skrives i historien, fristes man til at sige. Det forhold tager den såkaldte historiografiske metode højde for. • Historiografi er betegnelsen for de historiske analyser, der undersøger og udforsker historieskrivningens egen historie. Her er man bevidst om, at historikeren ikke står uden for historien eller tiden. Historiografien har blik for, at historikeren både er historieskabende, men også er skabt af historien, dvs. den historisk betingede kultur, vedkommende selv er del af. Historiografi er dermed et konkret udtryk for historiebevidsthed.

Definition | Historiebevidsthed

Historiebevidsthed er bevidsthed om det løbende sammenspil, der er mellem menneskets fortidsfortolkninger, nutidsforståelse og fremtidsforventning. Vores fortolkninger af fortiden, nutiden og fremtiden former gensidigt hinanden og omdannes løbende, i takt med at nutidsperspektivet forandrer sig.

Historiebevidsthed hører i høj grad med til dannelsen af både personlig og kollektiv identitet. Spørgsmålet "hvem er jeg/vi?" (nutidsforståelse) besvares gennem spørgsmålet "hvem var jeg/vi?" (fortidsfortolkning), der sammenknyttes med spørgsmålet "hvad vil jeg/vi?" (fremtidsforventning). At opbygge en personlig eller kollektiv identitet omfatter en fortids-, nutids- og fremtidsdimension. I den sammenhæng har historiebevidstheden ofte en legitimerende funktion, fordi den kan bruges til at retfærdiggøre bestemte værdier, interesser eller politiske mål. Fordi vi 'var' det og det, bør vi også sigte mod at 'opnå' det og det. Enhver form for

• historiebrug indebærer historiebevidsthed. Fx spiller begrebet historiebevidsthed en afgørende rolle inden for • erindringshistorien, hvor man undersøger forskellige erindringsfællesskabers måder at bruge fortiden på i forhold til at skabe nutidig og fremadrettet kollektiv identitet.

Metode | Analyse af historiebevidsthed i forbindelse med historiebrug

Hvis man ønsker at analysere historiebevidstheden i sammenhæng med • historiebrugen i et historisk materiale (fx en historisk film, en politisk tale eller en historiebog), kan man tage udgangspunkt i, om det er fortiden (det erindrede), nutiden (det diagnosticerende) eller fremtiden (det foregribende), der mest dominerer fortællingen om fortiden.

Dominerende tids-aspekt	Funktion	Vejledende spørgsmål
Fortidsfortolkning	Erindring	Hvilken historisk begivenhed, person eller periode fremhæves i materialet? Hvordan erindres/fortolkes fortiden?
Nutidsforståelse	Diagnose	Hvilken nutidig sammenhæng er baggrunden for materialets tilblivelse? Hvilke nutidsforhold og værdier kommer til udtryk og har betydning for måden, hvorpå fortiden fremstilles?
Fremtidsforventning	Foregribelse	Hvilke holdninger eller visioner om fremtiden kommer til udtryk i materialet? Er der fremtidige begivenheder eller mål, der fremhæves og sættes i relation til fortiden?

Eksempel | Historiebevidsthed i forbindelse med historiebrug**Helle Thorning-Schmidts tale ved mindedagen for 150-året for Slaget ved Dybbøl i 1864**

I sin tale ved 150-året for det danske militære nederlag ved Slaget ved Dybbøl i 1864, drog Helle Thorning-Schmidt en parallel mellem soldaternes kamp i 1864 og Danmarks nutidige militære engagement rundt omkring i verden.

Hun sagde:

“Også i dag kæmper danske soldater for vores land. De er ikke forsvarsstyrker her ved Danmarks grænser. Nej, i dag kæmper vores udsendte mænd og kvinder langt fra hjemmet, når de til lands, til vands og i luften er med til at løse internationale konflikter. Men i bund og grund er opgaven den samme: Soldaterne yder deres, så vi kan leve trygt. De løser deres opgave under vanskelige vilkår. Og de fortjener vores dybe respekt og taknemmelighed. Dengang som nu.

Det diagnosticerende tidsaspekt (nutidsforståelsen) er et dominerende element i talen. Erindringen af 1864 sker i lyset af nogle nutidsforhold, idet fortidens krig bruges til at legitimere en nutidig og fremtidig udenrigspolitisk kurs. Talen udtrykker en historiebevidsthed ved at bruge den historiske fortælling om 1864 til at skabe en bevidst sammenhæng mellem fortid, nutid og fremtid. Hvorvidt selve sammenligningen er rimelig, er et andet spørgsmål.